

«Μη γυρίσεις πίσω»

Στην ταινία «Σινεμά ο Παράδεισος» του Giuseppe Tornatore, σε μια από τις συγκλονιστικότερες στιγμές του σύγχρονου κινηματογράφου, ο Philippe Noiret αποχαιρετά τον νεαρό που ανέθρεψε σαν γιο του, δίνοντάς του ευχή και κατάρα: «Μη γυρίσεις πίσω».

Σαν να μην ήταν ποτέ στο χέρι μου να διαλέξω άλλον χώρο από την Αρχαιολογία... Ένα κυριακάτικο πρωινό του Νοεμβρίου 1977, οι γονείς μου Περικλής και Αθηνά (...και αυτό σύμπτωση ;) μου έδειχναν στις εφημερίδες τις πρώτες ασπρόμαυρες φωτογραφίες των ευρημάτων της Βεργίνας. Με απλές απαντήσεις δημιούργησαν σε ένα τετράχρονο παιδί περιπετειώδεις εικόνες, που έμελλαν να αποκλείσουν στο εξής οποιαδήποτε άλλη επαγγελματική μοίρα.

Μεγαλώνοντας στη Θράκη, μαθητής πια, άρχισα να ενδιαφέρομαι για τα μουσεία, παρακολουθούσα τα αφιερώματα της κρατικής τηλεόρασης στους αρχαιολογικούς χώρους, διάβαζα τις ειδήσεις που αφορούσαν σε έρευνες και ανακαλύψεις. Κάπως έτσι διάβασα κάποτε και για το Ιδαίον Άντρο, αργότερα για τις Αρχάνες, για τα Κύθηρα και για τόσα άλλα που ανέσκαπτε και δημοσίευε ο αρχαιολόγος και καθηγητής κ. Γιάννης Σακελλαράκης.

Αντίθετα, λοιπόν, με τον τίτλο αυτού του τόμου, εγώ δεν ήμουν εκεί. Ήμουν πολύ νεαρός, μαθητής ακόμα, για όλα αυτά τα μεγάλα και σπουδαία. Χάρηκα όμως το ίδιο, σαν να ήμουν εκεί, όταν έπιασα στα χέρια μου για πρώτη φορά το «Ανασκάπτοντας το παρελθόν», ως πρωτοετής φοιτητής πια της Αρχαιολογικής Σχολής, σε κεντρικό βιβλιοπωλείο των Αθηνών. Ήταν η διήγηση της περιπέτειας μιας ανασκαφής, οι φωτογραφίες που συνόδευαν την έκδοση αυτή, το ύφος του συγγραφέα - αυτή τη φορά - Σακελλαράκη που θύμισαν τις πρώτες αρχαιολογικές διηγήσεις των γονέων μου.

Ως φοιτητής έλαβα μέρος σε διάφορες ανασκαφές, αλλά ποτέ δεν είχα την τύχη να βρεθώ σε μία από τις δικές του. Τα νέα για τις ανακαλύψεις του και οι συζητήσεις που εκείνες προκαλούσαν στην επιστημονική κοινότητα, δημιούργησαν βαθμιαία έναν μύθο που η αχλύ του επηρέαζε μικρούς και μεγάλους της Αρχαιολογίας και της κοινωνίας μας.

Στα πρώτα μου βήματα ως αρχαιολόγος συνέχισα την προσπάθεια για ενημέρωση. «Η ποιητική της ανασκαφής» αποτέλεσε για μένα αναδρομή σε κοινούς εσωτερικούς τόπους που, λίγο - πολύ, όλοι έχουμε ανασκαφικά περιδιαβεί σε αυτόν τον επαγγελματικό χώρο. Οι δρόμοι μας εξακολουθούσαν να μην διασταυρώνονται, αλλά οι δημοσιεύσεις του με έφερναν νοερά και εμένα εκεί. Σύντομα, μια «ελιά» έμελλε να αλλάξει αυτό το μέχρι τότε δεδομένο.

Τον Αύγουστο του 2004, ένα ακόμα καπρίτσιο της μοίρας - αλλά και η εγγενής περιέργειά μου - με έστειλαν σε μια πρωτόγνωρη αποστολή. Όταν το τμήμα Δίωξης Αρχαιοκαπηλίας της Ελληνικής Αστυνομίας ζήτησε έναν αρχαιολόγο για να συνδράμει σε μία έρευνα, ανταποκρίθηκα για να γνωρίσω ένα κομμάτι της επιστήμης μας που μέχρι τότε αγνοούσα. Μετά από εκείνη την επιτυχή έρευνα στο μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής στη θέση Μάξι των Μεγάρων, όπου βρέθηκαν και κατασχέθηκαν δεκάδες αδήλωτες - κατά νόμον, στην Αρχαιολογική Υπηρεσία - αρχαιοτήτες, η επιθυμία για ουσιαστική δουλειά του τότε διοικητή του τμήματος, αστυνόμου Γιώργου Γληγόρη, η οργάνωση του μετέπειτα διοικητή Δημήτρη Πιτικάκη, η έλλειψη (μέχρι σήμερα ακόμη...) αρχαιολόγου στην αρμόδια διοικητική αρχή που μετέτρεπε τα μέλη της σε επαίτες προς εύρεση «διαθέσιμου» αρχαιολόγου, όποτε προέκυπτε η ανάγκη πραγματοποίησης κάποιας έρευνας, αλλά κυρίως η άμεση διάσωση των αρχαιοτήτων, με οδήγησαν επί καθημερινής σχεδόν βάσεως να συνδράμω στο έργο των διοικητικών αρχών. Μετά το πέρας του ωραρίου της οικονομικά αμοιβομένης εργασίας μου στην Εφορεία Αρχαιοπωλείων και Ιδιωτικών Αρχαιολογικών Συλλογών, ο έκτος όροφος της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής έγινε ο χώρος όπου η επί 4,5 χρόνια εθελοντική εργασία μου με γέμιζε με γνώση, εμπειρίες και

συγκινήσεις που οποιαδήποτε άλλη πτυχή της επιστήμης μας δεν μου είχε ποτέ προσφέρει τόσο απλόχερα.

Όταν ο Γιώργος Γληγόρης αποφάσισε τα «χτυπήματα» στην εξοχική κατοικία της Marion True, πρώην εφόρου Ελληνικών και Ρωμαϊκών αρχαιοτήτων του μουσείου Getty στις 29 Μαρτίου 2006 στην Πάρο και στην εξοχική κατοικία (ιδιοκτησίας οικογενείας Παπαδημητρίου) των Robin Symes και Χρήστου Μηχαηλίδη, των μεγαλύτερων εμπόρων παράνομων αρχαιοτήτων στον κόσμο, στις 12 Απριλίου του ίδιου έτους, η διεθνής επιτυχία των ερευνών αυτών συνέβαλε στους πρώτους μαζικούς επαναπατρισμούς αρχαιοτήτων στην χώρα μας (υπόθεση Getty, υπόθεση επιτύμβιας μαρμάρινης ληκύθου από τη Βασιλεία, υπόθεση Shelby White, υπόθεση του κλεμμένου αγάλματος του Λυκείου Απόλλωνος από τη Γόρτυνα, υπόθεση συλλογής Θεοδωρόπουλου, καθώς και πλήθος άλλων υποθέσεων που ακόμη εκκρεμούν στο Υπουργείο Πολιτισμού). Ταυτόχρονα, η ανάθεση της υπόθεσης του διεθνούς κυκλώματος αρχαιοκαπηλίας στον εισαγγελέα Ιωάννη Διώτη άνοιγε νέους δρόμους στην έρευνα και η απόσπασή μου στο Υπουργείο Δικαιοσύνης ανανέωνε τις ελπίδες μου για τη συνέχιση του έργου που είχε αναληφθεί.

Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους ο δημοσιογράφος και καλός φίλος Νικόλας Ζηργάνος – στον οποίο κατά κύριο λόγο οφείλεται η επιτυχής έκβαση των προαναφερθέντων επαναπατρισμών - μου ζήτησε να τον συναντήσω στο γραφείο του, στην εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», για να εξετάσω αρχαιότητες που απεικονίζονταν σε ψηφιακές φωτογραφίες που είχε στην κατοχή του από το κατασχεθέν στη Σχοινούσα αρχείο Symes – Μηχαηλίδη. Φτάνοντας, διέκρινα από μακριά μία γνώριμη, αλλά όχι οικεία, μορφή. Οι συστάσεις δεν άφησαν αμφιβολίες. «Ο καθηγητής κύριος Σακελλαράκης» μου είπε ο Νικόλας και εγώ επιτέλους γνώριζα ένα από τα επιστημονικά μου πρότυπα. Η άμεση συνεργασία μας εκείνο το απόγευμα δημιούργησε πολλά περισσότερα απ’ όσα περιλαμβάνονται στο τέλος του κεφαλαίου «Operation Eclipse», που αποτέλεσε την ερευνητική συμβολή του Νικόλα στο βιβλίο “The Medici Conspiracy”, το 2007, των Peter Watson και Cecilia Todeschini.

Σύντομα, έλαβα ταχυδρομικά και με αφιέρωση το τελευταίο πνευματικό πόνημα του κ. Καθηγητή, τη «Γεύση μιας προϊστορικής ελιάς», όπου συνειδητοποίησα ότι 40 περίπου χρόνια νωρίτερα εκείνος ήταν ο πρώτος που συνέδραμε ενεργά τις διωκτικές αρχές στην πάταξη του εγκλήματος της αρχαιοκαπηλίας. Διαβάζοντας τις «Αστυνομικές Ιστορίες», ανακάλυπτα ότι, παρά τις ιστορικώς επαναλαμβανόμενες αθωωτικές αποφάσεις της πλειοψηφίας των κατηγορουμένων από τα ελληνικά δικαστήρια (η πρώτη μου υπόθεση στα Μέγαρα δεν αποτέλεσε εξαίρεση), δεν θα μπορούσα να έχω καλύτερη επιβεβαίωση, αλλά και οιανό, ότι βρισκόμουν στον σωστό δρόμο, από την προγενέστερη δράση αυτού του αρχαιολόγου σε παρόμοιες καταστάσεις που και ο ίδιος τότε βίωνα.

Διαμαρτύρεται ακόμα που επιμένω να τον προσφωνώ «κύριε Καθηγητά». Δεν είναι μόνο οι οικογενειακές καταβολές μου που μου το υπαγορεύουν. Είναι κυρίως η δική του στάση απέναντί μου, που το αποδεικνύει καθημερινά, μέχρι σήμερα, και ας είχα την πρόσθετη ατυχία, όχι μόνον να μη συμμετέχω στις ανασκαφικές του έρευνες, αλλά ούτε και να υπάρξω φοιτητής του στα πανεπιστημιακά έδρανα.

Γιατί υπήρξε εκεί ως καθηγητής, για να εξηγήσει την απορία μου, όταν αποσπασμένος ων στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, αφαιρέθηκε η σχετική δικογραφία από τα χέρια του εισαγγελέα Διώτη.

Γιατί υπήρξε εκεί ως καθηγητής, για να με συμβουλευσει, όταν συνέτασσα τις γραπτές προτάσεις μου για τη δημιουργία αυτοτελούς Διεύθυνσης στο Υπουργείο Πολιτισμού με αποκλειστικό αντικείμενο τη δίωξη αρχαιοκαπηλίας, όπως ο τότε υπουργός ζήτησε και από μένα.

Γιατί υπήρξε εκεί ως καθηγητής, για να συγκρατήσει τον θυμό μου, όταν ο επόμενος υπουργός Πολιτισμού αποφάσισε την αλλαγή των βασικότερων διατάξεων του νόμου για τη δημιουργία της νέας Διεύθυνσης, υποβαθμίζοντάς την, εν τη γενέσει της.

Γιατί υπήρξε εκεί ως καθηγητής, για να συμμεριστεί την άποψή μου για την αναμενόμενη απομάκρυνσή μου από το υπουργείο Πολιτισμού, καθώς οι έρευνές μου περί αρχαιοκαπηλίας έθιγαν τα συμφέροντα πολλών, επιχειρηματιών, αρχαιοκαπήλων και συγχρωτιζόμενων «συναδέλφων».

Γιατί υπήρξε εκεί ως καθηγητής, στη θλίψη για τον άδικο και πρόωπο χαμό του προηγουμένως έτερου εκδιωχθέντος Γιώργου Γληγόρη, που το ελληνικό κράτος «αντάμειψε» τις επιτυχίες του με την απομάκρυνσή του σε ένα μικρό αστυνομικό τμήμα των δυτικών συνόρων μας και τον βράβευσε μετά θάνατον, όπως συνηθίζει.

Γιατί υπήρξε εκεί ως καθηγητής, δίνοντας για μένα τις κατάλληλες συστάσεις, στο Πανεπιστήμιο του Cambridge, προκειμένου να συνεχίσω ως διδακτορικό στην Αγγλία, ό,τι ουσιαστικά μου απαγορεύτηκε και με άφησε άνεργο στην Ελλάδα, την έρευνά μου, δηλαδή, σχετικά με το διεθνές κύκλωμα αρχαιοκαπηλίας.

Γιατί υπήρξε εκεί ως καθηγητής, όταν αποχαιρετώντας τον το απόγευμα της 28^{ης} Δεκεμβρίου 2008, μου έδωσε – ως άλλος Philippe Noiret – την ίδια ευχή και κατάρα: «Μη γυρίσεις πίσω».

Δεν «Ημουν και Εγώ Εκεί», με εκείνον, για εκείνον. Γιατί δεν είχα ποτέ αυτή την «Τύχη Αγαθή» των αρχαιοελληνικών επιγραφών. Ήταν πάντοτε όμως εκείνος εδώ για μένα. Και έχω την τιμή να βρίσκεται ακόμα εδώ...ως... πατήρ.

Χρήστος Περ. Τσιρογιάννης